

เจ้าของ
ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วัฒนเวที
ศาสตราจารย์ ปรินา ช้างขวัญยืน
รองศาสตราจารย์ ดร. กุณฑล ธีระมี

บรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมก
Email : Sompam.P@chula.ac.th

กองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ สถาอานันท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทุม อังกูโรหิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไสรจจ พงศ์ถาวร
ดร. ธาณูณรงค์ บุญทูน

ฝ่ายสมาชิก
อรวรรณ สกนท

สำนักงาน
ชั้น ๑๓ อาคารบรมราชกุมารี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
รหัสไปรษณีย์ ๑๐๓๓๐ โทรศัพท์ ๒๑๘๔๖๕๔

กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาข้อเขียนทางวิชาการด้านพุทธศาสนาเช่นบทความ บทความวิจัย รายงานผลการวิจัย บทความหนังสือ บทวิจารณ์ข้อเขียนที่เผยแพร่ในวารสารพุทธศาสนศึกษา เป็นต้น จากนักวิชาการและบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย ผู้สนใจส่งข้อเขียน กรุณาส่งสำเนาข้อเขียนสองชุด พร้อมแผ่นดิสก์ดัด (ถ้ามี) ถึงบรรณาธิการ ข้อเขียนทั้งหมดที่ลงพิมพ์ในวารสารถือเป็นความคิดเห็นของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

วารสาร พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารรายสี่เดือนของศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISSN 0858-8325 ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๓

จากบรรณาธิการ แล้วเจ็ดปีก็ผ่านไป...

วารสารพุทธศาสนศึกษาฉบับนี้เป็นฉบับสุดท้ายของปีที่ ๗ ซึ่งหมายความว่าเส้นทางของวารสารเราดำเนินมาถึงปีที่ ๗ สมบูรณ์แล้ว เล่มต่อไปก็จะขึ้นปีที่ ๘ บทบรรณาธิการสำหรับเล่มนี้จึงขอใช้สำหรับบทวนดูสิ่งที่เกิดขึ้นกับวารสารเราในช่วง ๗ ปีที่ผ่านมา ขอให้ถือเสียว่าเป็นการเล่าประสบการณ์และความในใจบางอย่างที่ผมอยากจะเล่าสู่ท่านผู้อ่าน และสุดท้ายเพื่อให้เนื้อที่ที่ใช้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาพุทธศาสนาโดยรวม ผมจะขอทำนายอนาคตของการศึกษาพุทธศาสนาในบ้านเราจากพื้นฐานคือข้อมูลที่ผมมีอยู่โดยอาศัยประสบการณ์การทําวารสารเล่มนี้ แม้จะเป็นเพียงประสบการณ์ในช่วงเวลาสั้นๆของบุคคลเพียงผู้หนึ่ง แต่ผมคิดว่าอาจมีประโยชน์แก่ส่วนรวมบ้างก็ได้

การทำหนังสือเป็นงานอย่างหนึ่งที่ผมรัก ผมเริ่มตั้งงานหนังสือสมัยที่บวชเรียน และเมื่อลาสิกขาออกมาแล้ว อาชีพที่ผมทำก็คือการเป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ การทำงานหนังสือพิมพ์นั้นทำให้ผมทราบว่าการทำงานหนังสือให้เสร็จวันต่อวันอย่างเห็นในรูปของหนังสือพิมพ์รายวันนั้นไม่ใช่เรื่องยาก เพราะมีคนรับผิดชอบงานเป็นส่วนๆแบ่งกันชัดเจน

อัตราค่าสมาชิก

๑ ปี ๓ ฉบับ ๖๐ บาท / ๒ ปี ๖ ฉบับ ๑๒๐ บาท / ๕ ปี ๑๕ ฉบับ ๓๐๐ บาท

ผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิกกรุณาแจ้งความจำนงค์ที่ ดร. ประทุม อังกูโรหิต วารสารพุทธศาสนศึกษา ชั้น ๑๓ อาคารบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐ ขนาดได้ส่งจ่าย ดร. ประทุม อังกูโรหิต ปณ. จุฬาลงกรณ์ วารสารพุทธศาสนศึกษาเป็นวารสารทางวิชาการด้านพุทธศาสนา ราย ๔ เดือน กักหนออกเดือนเมษายน-พฤษภาคม-และสิงหาคม ราคาจำหน่ายปลีกเล่มละ ๒๐ บาท หากทําส่งไม่ได้ตามร้านหนังสือทั่วไป กรุณาติดต่อศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร้านมหาจุฬารัตนการ ทําพระจันทร์ และร้านหนังสือมหาจุฬาราชวิทยาลัย บางลำพู

แต่ละคนเพียงแต่ทำงานของตนซึ่งไม่มากมายอะไรเลยมารวมกัน ในแต่ละวันเราก็จะมีหนังสือพิมพ์ส่งให้ผู้อ่านพร้อมอาหารเช้า

แต่เมื่อมาทำวารสารทางวิชาการ ผมก็ได้รับรู้ประสบการณ์อีกอย่างต่างออกไป การทำวารสารทางวิชาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งวารสารที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศนั้นยากที่จะทำให้ทันเวลา ทั้งที่วารสารบางเล่ม (อย่างเช่นของเราที่แหละครับ) กำหนดออกเพียงปีละสองสามเล่ม ไม่ต้องดูอันไกลครับ วารสารพุทธศาสนาที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตฉบับหนึ่งชื่อ *The Journal of Buddhist Ethics* ที่คนในวงการศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการรู้จักดีก็ประสบปัญหาที่ผมกำลังกล่าวอยู่นี้ไม่น้อย วารสารเล่มนี้เป็นภาษาอังกฤษซึ่งแปลว่าแวดวงคนอ่านนั้นกว้างมหาวิทยาลัยทั่วโลกนั้นมีจำนวนมากที่มีอาจารย์สอนพุทธศาสนา ซึ่งคนเหล่านี้ถือเป็นแหล่งทรัพยากรบุคคลในแง่ผู้เขียนบทความได้เป็นอย่างดี ก่อนจะเขียนบทความบรรณาธิการนี้ (วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔ -อย่าแปลกใจเลยครับ วารสารเราออกฉาบฉวยนี้เป็นของปี ๒๕๕๓ ก็จริง แต่ขณะเขียนบทความบรรณาธิการซึ่งต้องเขียนหลังจากการจัดเล่มลงตัวแล้ว เวลาที่ย่างเข้ามากลางปี ๒๕๕๔ เสียแล้ว) ผมลองเข้าไปดูวารสารฉบับนั้น ปรากฏว่าเลขครึ่งปี ๒๕๕๔ แล้ววารสารฉบับนั้นยังไม่มีบทความตีพิมพ์แม้แต่เรื่องเดียว ทำไมวารสารที่น่าจะมีคนเขียนบทความมาลงจำนวนมากกลับประสบปัญหาขาดแคลนข้อเขียน เรื่องนี้ผมจะ

แสดงความเห็นในตอนท้าย ตอนนี้อยากตั้งข้อสังเกตว่าการทำวารสารทางวิชาการเพื่อให้ออกทันเวลาไม่่ง่ายเลย วารสารของเราที่อยู่ในข่ายเดียวกันนี้ สมัยผมทำหนังสือวิเคราะห์ข่าวรายสัปดาห์(ซึ่งขนาดเล่มหนากว่าวารสารพุทธศาสนศึกษาของเราเสียด้วยซ้ำ) ผมไม่รู้สึกว่าเหนื่อยขนาดนี้เลยครับ

ทำไมการทำหนังสือชนิดที่ต้องออกให้ทันสัปดาห์ละเล่มจึงไม่ยากเท่าวารสารทางวิชาการที่ ๔ เดือนออกเล่มหนึ่ง เหตุผลง่าย ๆ ก็คือหนังสือรายสัปดาห์มีนักเขียนประจำ ในขณะที่ยวารสารทางวิชาการกองบรรณาธิการไม่มีหน้าที่เขียนบทความ หน้าที่ของเราคือเป็นเวทีสำหรับนักวิชาการและผู้สนใจพุทธศาสนาในเชิงวิชาการ เมื่อเป็นเพียงเวที ก็เป็นธรรมดาครับที่บางช่วงเวลาเวทีนั้นอาจว่างเปล่า หากคนมาแสดงฝีมือไม่ล้นมือไม่ได้ (ซึ่งนั่นก็อาจมีสาเหตุหลายประการเช่นทุกคนพร้อมใจกันขี้เกียจโดยไม่ได้นัดหมาย) ช่วงนั้นวารสารของเราก็จะชะลอการออกไปในชั่ว จะอย่างไรก็ตาม วารสารเรายังโชคดีกว่าวารสารนานาชาติเล่มที่ผมกล่าวถึงข้างต้นคือ แม้ว่าของเราจะอยู่ในวงแคบกว่าเพราะคนรู้ภาษาไทยมีน้อยกว่าคนรู้ภาษาอังกฤษเมื่อมองรวมทั้งโลก แต่วารสารของเราก็มีข้อเขียนดีทยอยส่งเข้ามาอยู่เนืองๆ ถึงตรงนี้ผมก็ใคร่ขอความเห็นใจจากบรรดาสมาชิก ซึ่งผมเชื่อว่าเมื่ออ่านมาถึงตรงนี้ทุกท่านคงจะเห็นใจเป็นแน่ หลายท่านมีน้ำใจโทรศัพท์มาไต่ถามว่าเมื่อใดกันหนาวารสารเล่มใหม่ของเรากำลังจะเผยโฉมมาให้ยลกัน ผมก็ได้แต่เรียนเสียงอ่อยๆ ไปว่าอีกไม่นานดอกครับ...

ผ่านเรื่องเหตุที่ต้องออกล่าช้ามาแล้ว เรื่องต่อไปที่ผมอยากเรียนท่านสมาชิกก็คือเรื่องคุณภาพของข้อเขียนที่เผยแพร่ในหนังสือเรา เมื่อมองย้อนกลับไปดูวารสารของเราในช่วงเจ็ดปีที่ผ่านมา ผมคิดว่าท่านที่ติดตามอ่านวารสารของเรามาอย่างต่อเนื่องคงเห็นวาระดับคุณภาพของบทความที่ลงในวารสารเล่มนี้ค่อนข้างหลากหลาย ข้อเขียนบางชิ้นที่ตีพิมพ์ในวารสารของเรานั้นท่านผู้รู้หลายท่านที่คุ้นเคยกับข้อเขียนในวารสารชั้นนำของต่างประเทศลงความเห็นว่ายู่ในระดับคุณภาพที่ไม่ด้อยกว่าข้อเขียนที่ปรากฏในวารสารชั้นนำเหล่านั้น ต่างกันเพียงเราเขียนเป็นภาษาไทยเท่านั้น เหตุที่วารสารเรามีข้อเขียนจำนวนหนึ่งที่จัดได้ว่าอยู่ในระดับมาตรฐานที่จะนำเสนอสู่เวทีนานาชาติได้อย่างไม่กระดากอาย ท่านผู้อำนวยความสะดวกพุทธศาสนศึกษาคือท่านอาจารย์วิทย์ วิศุขเวทย์จึงมีดำริว่าเราควรจัดการแปลข้อเขียนเหล่านั้นเป็นภาษาอังกฤษแล้วจัดพิมพ์วารสารพุทธศาสนศึกษาฉบับนานาชาติอีกเล่มหนึ่งควบคู่กับฉบับไทย ซึ่งฉบับนานาชาตินี้จะมีเฉพาะข้อเขียนที่คัดแล้วจากฉบับไทย และอาจจะออกเพียงปีละเล่ม ตอนนี้นี้ความดำรินี้กำลังอยู่ในช่วงของการดำเนินการ ส่วนการเผยแพร่จะออกมาในรูปแบบพิมพ์กระดาษหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เรากำลังมองหาช่องทางใดจะดีที่สุด จะอย่างไรก็ตาม ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ท่านผู้อ่านโปรดอย่าเข้าใจว่า สิ่งที่เราากำลังจะทำคือการยกระดับมาตรฐานแห่งวารสารของเรา เพราะการมีวารสารเป็นภาษาอังกฤษนั้น

เป็นคนละเรื่องกับการยกระดับมาตรฐาน มาตรฐานที่ทางคณะผู้จัดทำวารสารนึกถึง เป็นเรื่องที่ต้องกระทำให้เกิดในฉบับภาษาไทยก่อน ส่วนการเผยแพร่สู่นานาชาติในรูป ฉบับภาษาอังกฤษเป็นเพียงผลพลอยได้ ถ้าเราคนไทยที่เขียนภาษาไทยไม่สามารถสร้าง คุณภาพขึ้นมาในงานเขียนภาษาไทยของตน ได้ การคาดหวังคุณภาพในรูปวารสารหรือ ข้อเขียนภาษาอังกฤษก็จะเป็นเพียงความว่างเปล่าเท่านั้นเอง

ขอย้อนกลับมาที่เรื่องข้อเขียนในวารสาร เราต้อง การที่ข้อเขียนที่กองบรรณาธิการเรา รับลงตีพิมพ์มีคุณภาพหลากหลายก็สืบเนื่อง มาจากความเข้าใจต่อสถานการณ์ของวารสาร เราซึ่งเปลี่ยนแปลงมาตามกาลเวลา เดิมนั้น เราคิดว่าวารสารเราควรเป็นไปในเชิงวิชาการ ชนิดเคร่งครัด อย่างที่ฝรั่งเรียกกันว่า Academic Journal ดังที่เรากำลังเป็น สาขาลในวารสารมหาวิทยาลัยทั่วโลก วารสาร ประเภทนี้มุ่งไปที่กลุ่มผู้อ่านที่เป็นนักวิจัย หรือนักวิชาการเป็นหลัก ถ้าจะมีผู้อ่านนอก วงการมาอ่านบ้างก็ถือเป็นหน้าที่ที่คนผู้นั้น จะต้องทำความเข้าใจข้อเขียนที่ยากๆนั้นเอง จะอย่างไรก็ตาม ต่อมาเราพบว่าผู้อ่าน วารสารของเราที่แต่เดิมเป็นนักวิจัยหรือนัก วิชาการนั้นมีส่วนที่เป็นคนธรรมดามากขึ้น ตามลำดับ ดูจากจำนวนสมาชิกที่เรามีอยู่ เวลานี้ดูเหมือนว่าสัดส่วนจะโน้มไปในทาง ของผู้อ่านซึ่งไม่ใช่ นักวิชาการมากขึ้น ในแต่ละ เดือนจำนวนสมาชิกของเราค่อยๆเพิ่มขึ้น และจำนวนที่เพิ่มนี้ส่วนใหญ่ เป็นชาวบ้าน ธรรมดา ข้อเท็จจริงอันนี้ทำให้เราในฐานะผู้

จัดทำต้องมานั่งคิดกันว่าวารสารเราจะออกมาในรูปใดกันหนะจึงจะเป็นประโยชน์แก่ทุก ฝ่ายที่สุด แน่นอนความเป็นวารสารทางวิชาการนั้นเป็นสิ่งที่เราไม่อาจทิ้งได้ ปัญหาจึงอยู่ที่ ว่าทำอย่างไรวารสารทางวิชาการเล่มนี้จึงจะอำนวยความสะดวกแก่ผู้อ่านที่เป็นคนนอกวงการ วิชาการที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สำหรับผมถือว่าเป็นเรื่องดีและเป็น เรื่องที่น่าสนใจ เป็นที่รู้กันว่าวารสารที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยไม่ว่าจะในประเทศไทย จะหาผู้อ่านที่เป็นชาวบ้านนอกสนใจอดทนุหนั้นยากเต็มที เพราะชาวบ้านอ่านไม่รู้เรื่อง และ การที่ชาวบ้านอ่านไม่รู้เรื่องนั้นส่วนหนึ่งไม่ได้มาจากความลึกซึ้งของข้อเขียน แต่มาจากรูปแบบในการนำเสนอ การที่ชาวบ้านสมควรเป็นสมาชิกวารสารเรามากขึ้นผมถือว่าควรเห็นว่าเป็นโอกาสประจวบเหมาะที่มหาวิทยาลัยจะตอบแทนสังคมโดยการทำให้ช่องว่างในการรับรู้ วิทยาการแคบลง ความคิดนี้ต่อมาได้มีอิทธิพลต่อการนำเสนอข้อเขียนในวารสารเราไม่ น้อย

มีวารสารทั้งวิชาการทั้งชาวบ้านบางเล่มที่ผมอ่านอยู่ เช่นวารสารวิทยาศาสตร์เก่าแก่ฉบับ หนึ่งชื่อ *Scientific American* วารสารเล่มนี้วางขายทั่วไปตามแผงหนังสือในต่าง ประเทศ จัดเล่มสวยงาม ข้อเขียนก็มีหลากหลายโดยมุ่งให้ชาวบ้านอ่านรู้เรื่องเป็นหลัก แต่ เป็นข้อเขียนโดยนักวิชาการซึ่งสามารถใช้อ้างอิงได้ บางฉบับมีข้อเขียนโดยนักวิทยาศาสตร์ ชี้นำของโลก ผมอยากให้อารมณ์ของเรามีลักษณะอย่างนั้นในบางส่วน การที่วารสารต่าง ประเทศบางเล่ม (เช่น *The Journal of Buddhist Ethics* ที่กล่าวข้างต้น) ประสบปัญหา ขาดแคลนข้อเขียนผมเข้าใจว่าเป็นเพราะเรามุ่งเกินไปที่ข้อเขียนทางวิชาการอย่างเป็นรูป แบบเกินไป การสนับสนุนของมหาชนนอกมหาวิทยาลัยแม้จะไม่เกี่ยวกับความมั่งคั่งทาง วิชาการในมหาวิทยาลัยโดยตรง แต่ผมคิดว่า มหาวิทยาลัยไม่อาจตัดตัวเองออกจากสังคม เราพูดกันมากไป ใช่หรือครับว่ามหาวิทยาลัยมีหน้าที่หลักประการหนึ่งคือเป็นแหล่ง ภูมิปัญญาให้แก่สังคม เราจะเป็นแหล่งภูมิปัญญาให้ชาวบ้านไม่ได้ถ้าเราไม่หัดพูดภาษาชาวบ้านเสียบ้าง ในทางตรงข้าม แนวคิดทางวิชาการบางอย่างถ้าแปลงจากภาษาเทคนิคมามาเป็น ภาษาชาวบ้านแล้ว เราอาจได้ฟังความเห็นวิพากษ์วิจารณ์จากชาวบ้านที่เป็นประโยชน์ก็ได้

ถึงตรงนี้ผมคิดว่าผมมีอะไรบางอย่างที่จะเสนอเป็นแง่คิดเกี่ยวกับอนาคตของการศึกษา พุทธศาสนาในบ้านเรา ซึ่งผมเห็นว่าเป็นเรื่องสืบเนื่องกับเรื่องที่กำลังกล่าวข้างต้น

เรื่องแรกที่สุดที่ผมมองเห็นก็คือ จากเสียงจำนวนหนึ่งที่ผมได้รับในฐานะบรรณาธิการ พุทธศาสนศึกษา ทำให้ผมเชื่อว่าการศึกษาพุทธศาสนาทางวิชาการที่ตรงกับความต้องการ ของสังคมเราเป็นเรื่องที่เราต้องค่อยๆคิดกันไป ต่างประเทศอาจมีวัฒนธรรมในการศึกษา พุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการของเขาเอง (ดังที่ผมเล่าเอาไว้ในบทบรรณาธิการฉบับที่แล้ว) คำถามหลักอันหนึ่งที่ผมคิดว่าสถาบันที่เปิดสอนพุทธศาสนาในระดับสูงกว่าปริญญาตรี ไม่ ว่าจะเป็นฝ่ายสงฆ์หรือฝ่ายฆราวาส ต้องคิดกันก็คือ เราจะผลิตบัณฑิตด้านพุทธศาสน

ศึกษาโดยให้มีคุณสมบัติอย่างไร คำตอบ
หนึ่งที่ผมเห็นจากจุดมุ่งหมายที่เขียนในหลัก
สูตรทั่วไปก็คือเพื่อผลิตนักวิจัยทางด้าน
พุทธศาสนา ผมคิดว่าเรายังมีคำถามต่อไป
อีกว่านักวิจัยทางด้านพุทธศาสนาควรเป็น
อย่างเดียวกันหรือว่าต่างกับนักวิจัยใน
สาขาความรู้อื่นๆเช่นเศรษฐศาสตร์ เคมี
ประชากรศาสตร์ เป็นต้น สำหรับผม นัก
วิจัยทางพุทธศาสนาแบบที่เหมาะสมกับสังคม
เราอาจจะต่างจากนักวิจัยแบบที่เราเข้าใจกัน
ทั่วไปเวลานี้ว่าหมายถึงผู้ที่ศึกษาเรื่องราว
ต่างๆอย่างมีระเบียบวิธี เพื่อจุดหมายคือการ
ค้นพบความรู้ใหม่ๆ คุณสมบัติข้างต้นนั้น
ผมเห็นด้วยว่าต้องเป็นคุณสมบัติทั่วไปของ
นักวิจัยไม่ว่าจะในสาขาความรู้ใดก็ตาม แต่
นักวิจัยทางพุทธศาสนาจะมีอะไรมากกว่า
นั้น...อะไรที่มากกว่านั้น อาจเป็นเรื่องที่ยัง
ไม่ชัดในความคิดของผมเวลานี้ แต่ความ
รู้ลึกบางอย่างบอกผมว่าสังคมเราเรียกร้อง
อย่างนั้น

สถาบันสอนพุทธศาสนาในต่างประเทศ
บางแห่งเช่น สถาบัน Naropa ซึ่งดำเนินการ
โดยคณะสงฆ์ฆราวาสของทิเบตนั้นประกาศ
แนวทางชัดเจนว่าไม่สนใจสร้างนักวิชาการ
แบบที่เคยมีมาในสังคมตะวันตก นัก
วิชาการตะวันตกที่ศึกษาพุทธศาสนานั้นส่วน
ใหญ่ศึกษาอย่างคนนอก การเป็นคนนอกนี้
ถูกวิจารณ์โดยนักวิชาการที่ Naropa ว่าอาจ
ทำให้พลาดบางเรื่องไป เช่นไม่อาจเข้าใจว่า
ความซึ้งในศาสนธรรมนั้นบางครั้งมีค่า
มากกว่าความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับ
ศาสนธรรม ท่านพุทธทาสเตือนเราอยู่เสมอ

ว่าจงปฏิบัติคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างที่ตั้งใจจากที่เราปฏิบัติต่อวิชาการศึกษาทั่วไป ท่าน
พุทธทาสไม่เห็นด้วยกับการสร้างผู้รู้หรือนักวิจัยพุทธศาสนาอย่างเดียวกับที่ผลิตโดยโลก
ตะวันตก แต่การจะหนีออกไปจากระบบความคิดใดๆก็ตามแต่ผมคิดว่าต้องมาจากการ
มองเห็นจุดบกพร่องในระบบความคิดเดิมอย่างชัดเจน ระบบการฝึกหรือทางวิชาการแบบ
ตะวันตกนั้นผมเห็นว่ามีส่วนติดตรงที่ทำให้เรามองเป็นนักบุกเบิกค้นคว้า ผมเองเมื่อเรียน
ปริญญาโทและเอกก็ได้รับการฝึกฝนมาในแนวทางของฝรั่งนั้น แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป
ประสบการณ์ในชีวิตบอกผมว่าเพียงการแสวงหาความรู้อย่างตะลุยก้นหน้าเท่านั้นยังไม่
พอ เราต้องตอบให้ได้ด้วยว่าที่ตะลุยก้นหน้าเพื่ออะไร ความรู้เพียงอย่างเดียวอาจมีค่า
หากคิดในการอุปถัมภ์ของระบบ แต่ผมไม่คิดว่าพุทธศาสนาคิดอย่างนั้น ดังนั้นหากเรา
คิดว่าการศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการส่วนหนึ่งต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์พื้นฐานของ
พุทธศาสนาที่ไม่เห็นด้วยกับการแยกชีวิตออกจากการศึกษา ระบบการเตรียมคนเพื่อเป็น
นักวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับพุทธศาสนาในบ้านเราก็ต้องมีลักษณะเฉพาะตัวบางอย่างที่เราจะ
ค่อยๆมองเห็นชัดขึ้นเมื่อกาลเวลาผ่านไป

ท้ายที่สุดนี้ ผมคิดว่าผมควรกล่าวถึงใครบางคนที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผมทำงาน
บรรณารักษารวบรวมเล่มนี้มาได้จนครบเจ็ดปีเต็ม มีบรรณารักษาทรงสืออยู่จำนวนหนึ่งที่
ผมได้รับอิทธิพลการทำงานของท่านมา ท่านแรกคือท่านพุทธทาสในฐานะบรรณารักษ
หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา งานบรรณารักษของท่านทำให้ผมเข้าใจว่าการทำหนังสือไม่ควร
ทำเพียงเพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่เท่านั้น แต่ต้องทำด้วยใจรัก บรรณารักษที่ดีต้องรู้ว่าอะไร
คือความงาม ท่านพุทธทาสเป็นผู้ประสาพุทธธรรมเข้ากับคามงามอย่างที่ผมไม่พบใน
ท่านผู้ใดขนาดนี้ ท่านที่สองคืออาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ผมไม่รู้จักท่านเป็นส่วนตัว เคย
สนทนากันสองสามครั้งเพียงผิวเผิน แต่งานบรรณารักษสังคัมภีร์วิสุทธิญาณในอดีตของ
ท่านนั้นทำให้ผมเห็นว่าการเป็นบรรณารักษหนังสือที่ดีควรเป็นอย่างไร อาจารย์สุลักษณ์
เคยพูดว่าบรรณารักษที่ดีควรทำจนเสมือนนกดูเหว่าที่ไปเที่ยวไขในรังของนกตัวอื่น อุปมา
นี้หมายความว่าบรรณารักษควรมีคุณสมบัติสำคัญคือเป็นผู้ชอบกระตุกให้คนอยากเขียน
มาลงหนังสือตน แม้จะเพราะโกรธหรือแค้นใส่บรรณารักษก็ตาม เหมือนการไปเที่ยว
หยอดไขคือความคิดลงในสมองของคนอื่น อาจารย์สุลักษณ์นั้นเป็นผู้มีส่วนอย่างมากใน
การสนับสนุนให้เกิดปัญญาชนรุ่นเยาว์ขึ้นในประเทศนี้ แม้ว่าภายหลังปัญญาชนเหล่านั้น
บางคนจะกลายมาเป็นปรปักษ์ของท่านเองก็ตาม

ที่วารสารพุทธศาสนศึกษา มีข้อเขียนของนิสิตนักศึกษาที่มีคุณภาพมาลงมากขึ้นในระยะ
หลังนี้ผมถือว่าผมเป็นหนี้ความคิดอาจารย์สุลักษณ์ ข้อเขียนโดยผู้เยาว์บางชิ้นอาจยังไม่ได้
นัก แต่เห็นว่าพอตกแต่งช่วยกันได้ เราก็ตกแต่งให้แล้วตีพิมพ์แน่นอน ข้อเขียนบางชิ้นเรา
อาจไม่เห็นด้วยกับความคิดของผู้เขียน แต่เราก็สนับสนุนให้ตีพิมพ์ครับ